

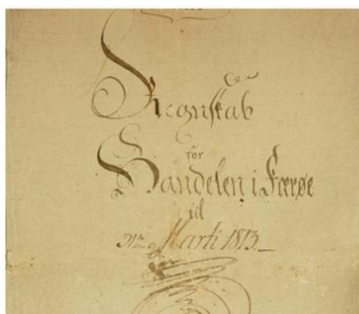
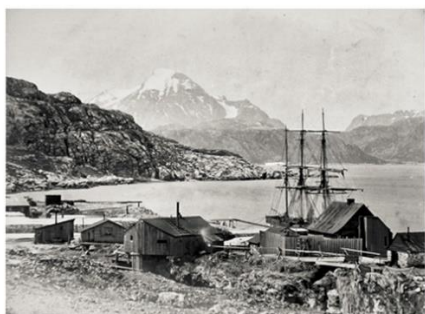
NORDATLANTEN – TEKNOLOGIHISTORIE OG SAMLINGER

Årsmøde i Dansk Teknologihistorisk Selskab 2024
Fredag-lørdag 27.-28. september 2024

Danmarks Tekniske Museum
Fabriksvej 25, Helsingør

Temaet

I sin gennemgang af den nyere verdenshistorie har den førende teknologihistoriker Daniel Headrick fremhævet de tre M'er, *Midler, motiver, miljø*. De tre M'er genfinder vi også, når vi undersøger de teknologihistoriske forbindelser mellem de nordatlantiske lande – Færøerne, Island og Grønland – og Danmark-Norge. Skiftende midler – eller teknologier – har formet udviklingen i tæt samspil med forskellige politiske, økonomiske og kulturelle motiver og miljømæssige faktorer som gør sig gældende i det barske, naturressourcerige Nordatlanten.

Historien er også afhængig af midler, nemlig de kilder, der er i arkiver og samlinger. Disse arkiver er skabt ud fra andre tiders verdenssyn og magtrelationer. Derfor vil vi gerne diskutere, hvilke erindringer om Nordatlanten disse midler giver os adgang til?

Dansk Teknologihistorisk Selskabs Årsmøde 2024 sætter fokus på Nordatlantens teknologihistorie og de spor, som historien har sat i danske arkiver og samlinger.

Vanen tro byder årsmødet på en perlerække af teknologihistoriske oplæg efterfulgt af særlige rundvisninger for deltagerne. Vi har valgt at lave et program, der strækker sig over 24 timer, men det er selvfølgelig også muligt blot at deltage i fredagens program.

Program for fredag (27. september)

11.30 – 12.00: Velkomst og sandwichfrokost på Danmarks Tekniske Museum

12.00 – 14.30: Nordatlanten i teknologihistorisk perspektiv – fire foredrag

Henrik Knudsen (Seniorforsker, Rigsarkivet):

Kryolit, konebåde og kønssygdomme: Minedriften ved Ivittuut i nyt lys

Historien om kryolitbrydningen i Ivittuut (påbegyndt i 1854) er behandlet i flere officielle firmahistorier, der typisk har lagt vægt på de videnskabelige, teknologiske, økonomiske og handelsmæssige aspekter af en råstofhistorie, der er omtalt under overskrifter som fx "eventyret om kryolit" og jagten på "Grønlands hvide guld" – altid skrevet ud fra en ensidig dansk synsvinkel. I dette oplæg vil jeg se nærmere på, hvad (kultur)mødet med industriel minedrift, minearbejdere og massiv skibstrafik betød for den lokale grønlandske fangerbefolkning. Det viser sig at være en historie om udbredt prostitution, kønssygdomme og fødsler af usædvanligt mange såkaldt uægte, blandede børn, men også om fremvæksten af en driftig og modstandsdygtig befolkning, der dygtigt udnyttede de gunstige handelsmuligheder, som naboskabet til en stor industriel bedrift også skabte. Begge dele til stor fortørnelse hos kolonimyndighederne, der svarede igen ved blandt andet at iværksætte Danmarkshistoriens måske længste lockdown.

Nanna Katrine Lüders Kaalund (Postdoc Medicinsk Museion, Københavns Universitet):

'Succesfuldt Arktisk Kameraarbejde': Fotografi og Fram-ekspeditionen, 1893-96

Da Fram-ekspeditionen forlod Norge i 1893, var det med de nyeste videnskabelige instrumenter, der skulle hjælpe dem med at nå den geografiske Nordpol og dokumentere rejsen. Blandt disse instrumenter var avanceret fotografisk udstyr, og ekspeditionen producerede store mængder visuelt materiale. Fram-ekspeditionens mission, indkapslet i dens navn der betyder "fremad" på norsk, havde som formål at pionere nye fronter, og den strategiske brug af fotografi var central for denne visionære indsats – især fordi ekspeditionen ikke formåede at nå Nordpolen. De nyeste teknologiske udviklinger inden for fotografi gjorde det nemmere at tage billeder i fysisk krævende situationer sammenlignet med tidligere Nordpols-ekspeditioner. Der var derfor høje forventninger til, hvad ekspeditionen kunne producere visuelt. Samtidig havde Fram-ekspeditionen også nye muligheder for i højere grad at kontrollere og forudse, hvordan deres opførelse og oplevelser under ekspeditionen blev fremstillet fotografisk. Nansen og hans team brugte derfor ikke kun fotografi som et værktøj til videnskabelig og geografisk dokumentation, men også som et middel til at konstruere og præsentere et arktisk miljø, der understøttede de narrativer, som Nansen og hans medrejsende ønskede at fremstille om dem selv, naturen, og deres virke som opdagelsesrejsende.

Kort pause

Kenn Tarbensen (Seniorforsker, Rigsarkivet Viborg):

Strømper og stenkul – returvarer fra Færøerne i monopolhandelens tid

Rigsarkivet rummer omfattende samlinger af arkivalier om Færøerne. I oplægget gives en introduktion med fokus på arkivalier om erhvervsøkonomiske forhold. Det gælder bl.a. færøske varer, der indtil 1856 gennem Den Kgl. Færøske Handel blev solgt ved auktioner i København. Det gælder f.eks. tran, talg, stenkul, fuglefjer, tørfisk og mere forarbejdede varer som trøjer, vanter og strømper.

Hans Otto Kristensen (Civilingeniør, Søfart):

Udvikling af arktiske krigsskibe set fra en skibsingeniørs synsvinkel

I 1986 stod Danmark overfor at skulle have designet og bygget nye arktiske inspektionsskibe, der kunne møde de barske klimatiske og sødygtighedsmæssige krav, sådanne skibe skal opfylde. Opgaven blev udført af skibskonsulentfirmaet Dwinger Marineconsult i et tæt samarbejde med Søværnets Materielkommando (SMK), der undervejs løbende blev forelagt de tekniske løsninger, man valgte for at få designet nogle topmoderne fartøjer. De 4 skibe blev bygget af Svendborg Værft, der løste opgaven med stor tilfredshed for SMK, så første skib blev leveret i 1991 og sidste skib året efter. Skibene har været en meget stor succes og anvendes stadig, om end de nu er mærket af tidens tand og det barske miljø, de besejler. Ansvar for konstruktionen af Thetis klassen medførte, at Hans Otto i 2001 blev tilbudt en fast stilling i Søværnets Materiel Kommandos konstruktionsafdeling, da man stod overfor de kommende år at skulle konstruere i alt 20 nye krigsskibe, begyndende med 5 moderne fregatter. Blandt disse skibe var også 3 nye inspektionsskibe til Arktis, så her kom ekspertisen fra Thetis udviklingen til gavn, så 3 skibe af den såkaldte Knud klasse (første skib var Knud Rasmussen) så dagens lys i perioden fra 2008 til 2016, hvor skibene blev afleveret fra Karstensens Skibsværft i Skagen. Foredraget vil beskrive de tekniske aspekter af denne krigsskibsudvikling og vil bl.a. blive ledsaget af fotos og videomateriale fra mange af de omfattende modelforsøg, der blev udført i forbindelse med konstruktionen af skibene. Et at de mest omfattende modelforsøgsprogrammer Danmark har udført i forbindelse med krigsskibe, hvor der alene for Knud klassen blev udført modelforsøg på forsøgstankene i Lyngby (FORCE Technology), Trondheim (MARINTEK), Gøteborg (SSPA) samt Hamborg (HSVA).

14.30-15.00: Kaffe og kage

15.00-15.30:

Susanne Krogh Jensen, samlingsinspektør, Danmarks Tekniske Museum:

Med Alfred Wegener over isen – en nordatlantisk teknologihistorie på museum.

Da de tyske meteorolog Alfred Wegener i 1930 drog på ekspedition til Grønland medbragte han to finske propelslæder med kabine til to personer. Ideen var, at man på den måde lettere kunne komme over indlandsisen. Ekspeditionen skulle foretage en række bl.a. meteorologiske målinger på tværs af Grønland heriblandt måle tykkelsen af iskapen. De to slæder blev efterladt på isen og i 1973 blev den ene indsamlet af Danmarks Tekniske Museum som eksempel på et arktisk transportmiddel. Men i virkeligheden fortæller slæden mange historier – om Wegener, om Grønlandsekspeditioner og om klimaforskning, og den er et godt eksempel på genstandenes polysemi og potentiale for historiefortælling.

15.30-17.00: Rundvisning på Danmarks Tekniske Museum v. samlingsinspektør Susanne Krogh Jensen med en kort introduktion til planerne om et nyt museum v. museumsdirektør Peter Bjerregaard.

17.00-18.00: Generalforsamling i Dansk Teknologihistorisk Selskab

18.30: Hyggelig fællesspisning på Restaurant i Helsingør (for egen regning)

Program for lørdag (28. september)

11.00-13.00: Besøg, rundvisning og smørrebrød på M/S Museet for Søfart
Vi mødes kl. 11 ved indgangen til museet (Ny Kronborgvej 1, Helsingør).

Ændringer forbeholdes.

PRAKTISKE FORHOLD

Tid og sted: Fredag-lørdag den 27.-28. september 2024. Vi begynder fredag kl. 11.30.
Mødestedet er Danmarks Tekniske Museum, Fabriksvej 25, 3000 Helsingør. Lokal transport i forventes i egne biler.

Deltagerbetaling og forplejning: Deltagelse i årsmødet koster 200 kr. for selskabets medlemmer og 350 kr. for ikke-medlemmer. Deltagergebyret dækker frokost (sandwich og drikkevarer) og eftermiddagskaffe fredag, samt entre/rundvisning og smørrebrød på M/S-Museet for Søfart lørdag. – Deltagelse alene fredag koster 100 kr. for selskabets medlemmer og 250 kr. for ikke-medlemmer. Middag fredag er for egen regning.

Beløbet indbetales til selskabets bankkonto i Danske Bank: 3386-0978817. Husk at angive navn og teksten "Årsmøde 2024".

Ønsker man overnatning anbefaler vi *Konventum Konference Center* (pris ca. kr. 750 inklusive morgenmad).

Tilmelding: Senest 1. september 2023 på email til skj@tekniskmuseum.dk